क्षमाऽनुकम्पा कारुण्यमानृशंस्यं न विद्यते। क्षात्रमाचरतो मार्गमपि बन्धोस्त्वदन्तरे।
यदीमां भवतो बुद्धिं विद्याम वयमीदृशीं। शस्त्रं न वै ग्रहीष्यामो न बधिष्याम कञ्चन। १८०
भैक्ष्यमेवाचरिष्याम शरीरस्याविमोक्षणात्। न चेदं दारुणं युद्धमभविष्यन्महीक्षितां।
प्राणस्यान्नमिदं सर्व्वमिति वै कवयो विदुः। स्थावरं जङ्गमञ्चैव सर्व्वं प्राणस्य भोजनं।
आददानस्य चेद्राज्यं ये केचित्परिपन्थिनः। हन्तव्यास्त इति प्राज्ञाः क्षत्रधर्म्मविदो विदुः।
ते सदोषा हतास्माभीराज्यस्य परिपन्थिनः। तान् हत्वा भुङ्क्ष्वधर्म्मेण युधिष्ठिर महीमिमां।
यथा हि पुरुषः खात्वा कूपमप्राप्य चोदकं। पङ्कदिग्धो निवर्त्तेत कर्म्मेदं नस्तथोपमं। १८५
यथारुह्य महावृक्षमपहृत्य ततो मधु। अप्राश्य निधनं गच्छेत्कर्म्मेदं नस्तथोपमं।
यथा महान्तमध्वानमाशया पुरुषो व्रजन्। स निराशो निवर्त्तेत कर्म्मैतन्नस्तथोपमं।
यथा शत्रून् घातयित्वा पुरुषः कुरुनन्दन। आत्मानं घातयेत्पश्चात्कर्म्मेदं नस्तथाविधं।
यथाऽन्नं क्षुधितो लब्ध्वा न भुञ्जीयाद्यदृच्छया। कामी च कामिनीं लब्ध्वा कर्म्मेदं नस्तथोपमं।
वयमेवात्र गर्ह्या हि यद्वयं मन्दचेतसः। त्वां राजन्ननुगच्छामो ज्येष्ठोऽयमिति भारत। १९०
वयं हि बाहुबलिनः कृतविद्या मनस्विनः। क्लीवस्य वाक्ये तिष्ठामो यथैवाशक्तयस्तथा।
अगतीकगतीनस्मान्नष्टार्थानर्थसिद्धये। कथं वै नानुपश्येयुर्जनाः पश्यत यादृशं।
आपत्काले हि संन्यासः कर्त्तव्य इति शिष्यते। जरयाऽभिपरीतेन शत्रुभिर्व्यसनेन वा।
तस्मादिह कृतप्रज्ञास्त्यागं न परिचक्षते। धर्म्मव्यतिक्रमञ्चैव मन्यन्ते सूक्ष्मदर्शिनः।
कथं तस्मात्समुत्पन्नास्तन्निष्ठास्तदुपाश्रयाः। तदेव निन्दां भाषेयुर्धाता तत्र न गर्ह्यते। १९५
श्रिया विहीनैरधनैर्नास्तिकैः सम्प्रवर्त्तितं। वेदवादस्य विज्ञानं सत्याभासमिवानृतं।
शक्यन्तु मौण्ड्यमास्थाय बिभ्रतात्मानमात्मना। धर्म्मच्छद्म समास्थाय च्यवितुं न तु जीवितुं।
शक्यं पुनररण्येषु सुखमेकेन जीवितुं। अबिभ्रता पुत्रपौत्रान्देवर्षीन्तिथीन्पितॄन्।
नेमे मृगाः स्वर्गजितो न वराहा न पक्षिणः। तथाऽन्येन प्रकारेण पुण्यमाहुर्न ते जनाः।
यदि संन्यासतः सिद्धिं राजन् कश्चिदवाप्नुयात्। पर्व्वताश्च द्रुमाश्चैव क्षिप्रं सिद्धिमवाप्नुयुः। २००
एते हि नित्यसंन्यासा दृश्यन्ते निरुपद्रवाः। अपरिग्रहवन्तश्च सततं ब्रह्मचारिणः।
अथ चेदात्मभाग्येषु नान्येषां सिद्धिमश्नुते। तस्मात्कर्म्मैव कर्त्तव्यं नास्ति सिद्धिरकर्म्मणः।
औदकाः सृष्टयश्चैव जन्तवः सिद्धिमाप्नुयुः। येषामात्मैव भर्त्तव्यो नान्यः कश्चन विद्यते।
अवेक्ष्य यथा स्वैः स्वैः कर्म्मभिर्व्यापृतं जगत्। तस्मात्कर्म्मैव कर्त्तव्यं नास्ति सिद्धिरकर्म्मणः।
इति श्रीमहाभारते शान्तिपर्व्वणि राजधर्म्मानुशासनपर्व्वणि भीमसेनवाक्ये दशमोऽध्यायः॥ १० ॥
॥ अर्ज्जुन उवाच ॥ अत्रैवोदाहरन्तीममितिहासं पुरातनं। तापसैस्सह संवादं शक्रस्य भरतर्षभ। २०५
केचिद्गृहान् परित्यज्य वनमभ्यागमन्द्विजाः। अजातश्मश्रवो मन्दाः कुले जाताः प्रवव्रजुः।
धर्म्मोऽयमिति मन्वानाः सम्हृष्टा ब्रह्मचारिणः। त्यक्त्वा भ्रातॄन् पितॄंश्चैव तानिन्द्रोऽन्वकृपायत।